

УДК 303.832.32

С. М. Сошенко, Б. С. Коломієць

ЕВОЛЮЦІЯ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Показано, що євроінтеграція України, розширення зв'язків з державами Сходу вимагає від політичних діячів, науковців, студентів, пересічних громадян володіння іноземними мовами. Схарактеризовано підходи до визначення методу, розглянуто методи та методика викладання іноземної мови, розкрито їхні особливості. Визначено, що появу нових, результативних і цікавих методів і підходів до викладання іноземної мови обумовлює попит суспільства, що передбачає індивідуальний підхід до учня залежно від глибини знань, потреб, можливостей та витрат часу на оволодіння мовою.

Ключові слова: гуманістичний підхід; іноземні мови; метод; методика.

Постановка проблеми. Євроінтеграція України та розширення зв'язків з державами Сходу вимагає від політичних діячів, науковців, студентів та пересічних громадян володіння кількома іноземними мовами. Вивчення іноземних мов, досконале володіння ними у час високих технологій стало важливою складовою успіху сучасної людини та необхідним чинником самостійного і різнопланового розвитку, що дозволяє досягнути історію духовного життя народів, тому що саме мова виступає органічним поєднанням думок та почуттів.

Аналіз досліджень і публікацій. Історичний екскурс у минуле дозволяє зазначити, що залежно від періоду поширення іноземних мов на території України, змінювалися методи оволодіння ними місцевим населенням. Відомо, що інтерес до іноземних мов існував на території нашої країни ще за часів княгині Ярославни. Для кожного часового проміжку характерні методики, що найкраще відповідають існуючим потребам.

На поч. ХІХ ст. західноєвропейські мови продовжували викладати за методикою навчання латинської мови, тобто на основі дослівного перекладу тексту. Граматику вивчали як самостійний предмет переважно шляхом заучування теоретичних положень напам'ять. Перевідний метод включав граматику-перевідний і лексико-перевідний. Більшою популярністю

користувався граматику-перевідний метод, за яким граматику вивчалася послідовно від морфології до синтаксису, а граматичні правила і приклади, заучувалися напам'ять (Миролюбов А. А., 2002).

У ХІХ ст. існували два протилежні напрями в методиці вивчення іноземних мов (Ушинський К., 1974). Представники одного напрямку – синтетички або грамастократи (І. Зейденштикер, Е. Гаушильд і К. Магер) засновують вивчення мови на граматиці, пропонуючи для підтвердження граматичних положень і вправ окремі фрази з рідної мови. Представники іншого напрямку – аналітики (Д. Гамільтон, Ж. Жакото) вважають, що вивчати іноземну мову необхідно на основі зв'язного текст, а граматику приводити попутно, як засіб, що полегшує засвоєння мовного явища.

У 60-70 рр. ХІХ ст. розроблено гуманістичний підхід до навчання, орієнтований на особу учня, його інтереси, потреби й можливості, а також на способи навчання, які відповідають індивідуальним особливостям. Для цього підходу характерна переорієнтація усього процесу навчання з особи викладача і методів викладання на особу учня і способи навчання (Маслоу А. Х., 1967).

Гуманістичний підхід сприяв появі в зарубіжній методиці ряду нових, нетрадиційних методів навчання або оволодіння іноземною мовою, зокрема: метод опори на фізичні дії, метод «тихого» навчання, метод «общини», нейролін-

гвістичне програмування, варіанти суггестопедичного методу тощо. Уміле застосування організаційних форм і прийомів, характерних для цих методів, допомогло істотно підвищити мотивацію та ефективність навчання.

Саме гуманістичний напрям у психології та дидактиці, а також досягнення в галузі лінгвістики тексту сприяли виникненню комунікативного підходу, який отримав широке застосування багатьох країнах. На його основі розроблені та впроваджені в практику викладання: комунікативний метод Пассова, комунікативно-когнітивний метод Шаталова, метод комунікативних завдань, який має різне трактування у вітчизняних фахівців з методики викладання англійської мови (Шаталов В. Ф., 1971).

Нині для вибору методу вивчення іноземної мови визначають мету, відповідно до неї обирається метод вивчення, тобто для вивчення літературних творів – головна увага спрямована на читання; як розумова гімнастика – вивчаючого вводять у логіку мови та спонукають до тренування розуму за зразками світової літератури; для практичного володіння – уся увага звернена на практичні навички; на правильність вимови – граматичну точність; загальне використання виразу, а не зміст.

Серед науковців панує думка, що паралельне вивчення двох і більш іноземних мов не може бути ефективним, так як вивчення другої іноземної мови можливе за умов здобуття досконалості в першій іноземній мові. Принципові зміни методів вивчення мови пов'язані з новаціями в психології особи і групи. Нині спостерігаються зміни у свідомості людей і розвитку нового мислення: з'являється проголошена А. Маслоу потреба в самоактуалізації і самореалізації. Психологічний чинник вивчення іноземних мов посідає лідируючі позиції (Буданова О. В., 2001).

XXI ст. увійде в історію тим, що мова стала в тій чи іншій формі доступний більшості. С. Г. Тер-Минасова зазначає, що з недавнього часу вивчення мови стало більш функціональним: «Небувалий попит зажадав небувалої пропозиції... Легіони нетерплячих фахівців у різних галузях науки, культури, бізнесу, техніки та інших сфер людської діяльності зажадали негайного вивчення іноземних мов..., у першу чергу англійської, для використання в різних сферах життя суспільства в якості засобу реального спілкування з людьми з інших країн» (Миролюбов А. А., 2002).

Мета нашої роботи: розглянути різні методи та методики викладання іноземної мови, висвітлити їхні особливості.

Зміст досліджень. Для вибору методики викладання іноземної мови слід визначити поняття «методу», що в науковій літературі має два значення:

1) метод, як методична система, або принципове направлення в навчанні предмету, у конкретний історичний період розвитку науки;

2) метод як шлях і спосіб досягнення певної мети у викладанні.

Вибір сучасних методів навчання (способів, прийомів, форм) обумовлюється наступними критеріями (Буданова О. В., 2001):

* створення атмосфери, в якій учень відчуває себе комфортно і вільно, стимулювання його інтересів, розвиток бажання практично користуватися іноземною мовою, що сприятиме реальному досягненню успіху;

* захоплення учня, залучення до навчання емоції, почуттів, що співвідносяться з його реальними потребами, стимулювання мовних, когнітивних, творчих здібностей особистості;

* активізація особи, надання їй головної ролі в процесі навчання за активної взаємодії з іншими учасниками;

* створення ситуації, в яких учитель не є центральною фігурою (усвідомлення

учнем, що вивчення іноземної мови більшою мірою пов'язане з його особою та інтересами);

* навчання учня працювати над мовою самостійно на рівні фізичних, інтелектуальних і емоційних можливостей, що допоможе забезпечити диференціацію та індивідуалізацію в процесі навчання;

* використання різних форм роботи (індивідуальна, групова, колективна), які стимулюють активність учнів, самостійність, творчість.

У науковій літературі методи вивчення іноземної мови розділені залежно від того, який аспект мови переважає в навчанні, а саме: граматичний чи лексичний (Артемьева О. А., 2005). За роллю, яку відіграють рідна мова та переклад у навчанні іноземних мов, методи діляться на перекладні та безперекладні або прямі. За метою виділяють усний метод і метод читання, за прийомом покладеним в основу роботи над мовою – аудіовізуальний та наочний, за принципом організації – традиційний та протиставний йому метод програмованого навчання.

З безлічі методів, відомих у літературних джерелах можна виділити два основні – інтуїтивний та свідомий (Артемьева О. А., 2005). Матеріал, що засвоюється за допомогою даних методів, повинен сприйматися як інструмент і засіб соціальної взаємодії з партнерами по спілкуванню.

Фундаментальна (класична) методика – це найстаріша традиційна методика за допомогою якої вивчали латинь і грецьку, на відміну французька мова засвоювалася природно. Найвідоміша представниця класичної методики Н. А. Бонк. Підручники з англійської мови, написані нею, вважаються класичними і одні з небагатьох конкурентноздатні.

Лінгвосоціокультурний метод передбачає врахування соціального і культурного середовища. Прибічники методу упевнені, що мова втрачає життя,

коли студенти оволодівають лише лексико-граматичними формами. «Особа – це продукт культури», мова – також є продуктом культури. Метод враховує, що 52% помилок здійснюються під впливом рідної мови, а 44% криються всередині того, що вивчається. Раніше більше уваги приділяли правильності мови; тепер прагнуть підвищувати її змістовність, тобто комунікативний рівень, тому що мета спілкування – бути зрозумілим (Миролубов А. А., 2002).

Лінгвосоціокультурний метод включає два аспекти спілкування – мовний і міжкультурний, тому передбачає підготовку осіб, які легко орієнтуються в національних особливостях, історії, культурі, звичаях двох країн, цивілізацій. Для студента-філолога важливо не стільки високий рівень читання, перекладу, а «лінгвосоціокультурна компетенція» – здатність «препарувати» мову.

Комунікативний підхід (автор С. Г. Тер-Минасова) – найпопулярніша методика, яка включає поняття мова і культура. Мовний тренінг складається з читання, писання, розмови і сприйняття мови на слух, а підвищена увага приділяється двом останнім (Тер-Минасова С. Г., 1991).

До зарубіжних методик відносять американський та англійський методи, а два монополісти у сфері викладання британського англійського – Оксфорд і Кембридж. Оксфордський і кембриджський підходи до мови об'єднують комунікативна методика, інтегрована з деякими традиційними елементами викладання. Основна мета методики – навчити студента спочатку вільно говорити, а потім мислити на іноземній мові. Оксфордські та кембриджські курси орієнтовані на розвиток не лише мовних знань, але також креативності та загального кругозору студента. Важливо дати людині можливість легко орієнтуватися у полікультурному світі за допомогою потужного об'єднуючого чинника – як англійська мова.

Інтенсивна методика дозволяє вивчати англійську мову інтенсивно завдяки

високій мірі шаблонності — ця мова складається з кліше на 25%. Запам'ятовуючи та відпрацьовуючи «стійкі вирази», можна пояснити і зрозуміти співрозмовника. Цей метод спрямований на формування «виразної мовної поведінки» за допомогою діалогічного спілкування і тренінгів.

До нетрадиційних методик належить підхід емоційно-сміслового вивчення іноземних мов, запропонований психіатром Лозановим, що працював із пацієнтами за власним методом психокорекції. Він створював «групи по інтересах», а вивчення іноземної мови виступало медичним інструментом.

Аудно-лінгвальний метод (Ч. Фриз, Р. Ладо) заснований на біхевіористському підході до навчання і структурному напрямі в лінгвістиці. Суть методу в тому, що мова трактує «поведінку», якій слід навчити, саме тому мова має бути представлена у невеликих за обсягом і розділених за складністю одиницях, структурах, які учні опановують шляхом їх повторення, підставлення, трансформації. Кінцева мета — усебічне оволодіння іноземною мовою, тобто усіма видами усного і письмового спілкування. Розглядаючи мову як засіб усної комунікації, Ч. Фриз і Р. Ладо запевняють, що незалежно від кінцевої мети основу навчання складає усна мова.

Аудіо-візуальний метод (автори П. Губерин, П. Риван), або швидкісний, виник на базі «армійського методу». Це інтенсивність навчання, створення штучного середовища. Мета даного методу — навчити учнів усній мові, оскільки новий матеріал сприймається тривалий час на слух, а його значення розкривається за допомогою зорової наочності. Метод також називається структурно-глобальним, оскільки навчання відбувається за цілісно (глобально) спеціально відібраними структурами (моделями). Популярність пояснюється тим, що автентичні матеріали імітують умови реального мовного середовища,

носіїв мови, сприяють розвитку мотивації та інтересу учнів.

Змішані методи поширені в усіх країнах, їх представники: А. Болен, Б. Беляєв, П. Хэгболдт, Ф. Клоссе (Глибоков, 1962).

П. Хэгболдт виділяє методичні й психологічні принципи навчання: взаємозв'язок видів мовної діяльності і перенесення навичок з одного виду на інший; розрізнення активного та пасивного володіння мовою; використання асоціативних зв'язків і аналогії; використання перекладу як одного із засобів навчання; роль передбачення і доповнення. Він доводить, що слухання і читання — це пасивне володіння мовою, а розмова і писання — активне, проте існує певна умовність поділу, оскільки учень не залишається пасивним при читанні і сприйнятті мови на слух. Обидві форми мовою тісно пов'язані.

Змішаний (свідомо-практичний) метод обґрунтував Б. Беляєв. Автор називає його свідомим, тому що навчання повинне розпочинатися з усвідомлення мовних фактів, що вивчаються, а практичним, оскільки практика (вправи, особливо мовні і, у першу чергу, усні), відіграють у даному методі домінуючу роль.

У граматики-перевідному методі основним змістом виступає сама граматика, яка викладається систематично.

Текстуально-перевідний метод (представники Ж. Жакото, Ш. Туссен, Г. Лангеншейдт) полягає в загальному розумовому розвитку учнів. Основна увага при навчанні іноземним мовам приділялася читанню тексту.

Методи, які виникли у ХІХ ст., а саме: інтуїтивний, наглядно-інтуїтивний, природничий, натуральний, прямий — у методичній літературі об'єднані назвою «прямі» і «натуральні» (Ляховицький М. В., 1982). Натуральний (природничий) є різновидом прямого методу, базується створенні тих же умов,

що й при засвоєнні рідної мови. Головна мета – розмовляти на іноземній мові. Представники методу (М. Вальтер, Ф. Гуэн, М. Берлиц) зазначали, що, навчившись говорити, учні зможуть читати і писати цією мовою.

Прямий метод виник на базі натурального. У його розробці взяли участь видатні психологи і лінгвісти того часу П. Пасси, Г. Суит, О. Есперсен, які ставили мету – навчити учнів практичному володінню іноземною мовою.

У науковій літературі виділяють підходи до викладання іноземних мов. Біхевіоризм – підхід до навчання, заснований на психології біхевіоризму. Засновник Б. Скіннер розробив систему принципів поведінки людини у визначених умовах. Він вважав, що на процес навчання передусім впливає оточуючий світ, а не генетичний чинник (Ляховицький М. В., 1982). Когнітивний підхід спирається на принцип свідомості в навчанні і на теорію соціоконструктивізму, згідно з якою учень є активним учасником процесу навчання, а не об'єктом повчальної діяльності викладача.

На сучасному етапі розвитку методик викладання іноземної мови особливий акцент робиться на нових тенденціях у відборі методів, орієнтованих на мету.

Висновки. Аналіз спектру методик вивчення іноземної мови, їхнього розвитку дозволяє зробити висновок, що універсальної методики не існує. Прийоми та методи, які використовуються, мають багато спільного, відрізняються способами та формами, проте мають спільну мету – навчити реципієнта іноземній мові.

Появу багатьох нових результативних і цікавих методів і підходів до викладання іноземної мови обумовлює попит суспільства, що передбачає індивідуальний підхід до учня залежно від глибини необхідних знань, потреб, можливостей та витрат часу на оволодіння мовою.

Література

1. Артемьева О. А. Методология организации профессиональной подготовки специалиста на основе межкультурной коммуникации / О. А. Артемьева // Монография. Тамбов: ТГТУ, 2005. – 160 с.
2. Костера П. Обучение иностранному языку в языковой лаборатории [Текст] / П. Костера; под ред. А. С. Лурье. – М.: Высшая школа, 1986. – 151 с.
3. Методика обучения переводу на основе лингвокогнитивных моделей (начальный этап, языковой вуз) / Е. А. Буданова // дис. канд. пед. наук. М., 2001. – 211 с.
4. Миролубов А. А. Сознательно сопоставительный метод / А. А. Миролубов // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 6. – С. 39-41.
5. Швейцер А. Д. Современная социолингвистика: теория, проблемы, методы / А. Д. Швейцер // М., 2009. – 176 с.
6. Haigh R. Legal Correspondence. Oxford University Press, 2006. – 232 p.
7. Krois-Linder A., Firth M. and Translegal, Introduction to international legal English // Teacher's Book. Cambridge University Press, 2008 – 184 p.

С. М. Сошенко, Б. С. Коломиец **ЭВОЛЮЦИЯ МЕТОДОВ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА**

Показано, что евроинтеграция Украины и расширение связей со странами Востока требует от политических лидеров, ученых, студентов и рядовых граждан, владения иностранными языками. Рассмотрены подходы к определению методов преподавания иностранных языков, различные методы и методики преподавания, выделены их особенности. Определено, что появление новых, эффективных подходов к обучению иностранному языку обуславливает необходимость общества, индивидуальным подходом к ученику, в зависимости от глубины знаний, потребностей, возможностей и затраты времени.

Ключевые слова: гуманный подход; иностранные языки; метод; методика.

S. Soshenko, B. Kolomiets
EVOLUTION OF THE METHODS
OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

Integration and expanding linkages with countries of the East demands from political leaders, scholars, students and ordinary citizens learn multiply foreign languages. Therefore, the purpose of our work is to consider different methods and methods of teaching foreign languages, highlight their features. For selecting methods of teaching foreign languages to define the concept of «method». Hence, the emergence of many new, effective and interesting methods and approaches to teaching a foreign language causes the demand of the society, which provides individual attention to student depending on the depth of the required knowledge, needs, opportunities and costs time to mastering the language.

Keywords: *methodology of teaching foreign languages.*

Рецензенти:

Поясок Т. Б. – д.пед.н., проф.,
Солошич І. О. – к.пед.н., доц.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2013